

Posudek práce Chorobné narativy. Nemoc nervů v českém literárním diskurzu přelomu 19. a 20. století Daniely Králové

Práce Daniely Králové se věnuje několika autorům přelomu 19. a 20. století Janu Z Wojkowicz, Karlovi Sezimovi, Růženě Svobodové, Olze Fastrové a Ladislavu Klímovi. Jde o pokus sepnout tyto autory a autorky závažným tématem, které ve sledovaném období rozrušovalo umělce, vědce, politiky i vzdělavatele. Hysterie, neurastenie a další poruchy vrostly do literárních stylizací své doby, je jistě pozoruhodné se jimi zabývat.

1. Zhodnocení významu disertace pro literární historii

Práce Daniel Králové patří k pracím, které se vydávají na hranice oboru, aby zhodnotily širší jevy, v nichž se formují narativy, a které zpracovávají témata nesnadná a atraktivní. Na jedné straně se v nich formulují otázky, jak s takovými tématy zacházet, jak jsou formativní diskurzy, které umění obklopují, a na straně druhé se chtějí analyticky k těmto problémům přiblížit analyticky skrze texty a ty sledovat jako určité performativní akty. Takové práce jsou potřebné, ale jsou náročné a vyžadují velkou akribii, tedy metodologickou přesnost, smysl pro detail, systémový přístup a pečlivou kritickou analýzu a velké znalosti.

Pro poznání období fin de siècle jsou témata nemoci, zvláště duševních nemocí, psychické, únavy šílenství a psychických stavů principiální a závažné. Proto se právě tato témata začala záhy objevovat v popisu české literatury tohoto období a po určitém přerušení, kdy takovéto popisy byly samy shledávány nezdravé, se opět vracely. Výzkum české dekadence nebyl bez tohoto obrátu možný. Podobně, když se literární historičky a historici obrátili k segmentu literatury psané ženami a k problematice svobodné ženské kreativity, objevily „neznámé“ území řeči o ženských nemocích přelomu 19. a 20. století. V tomto aspektu významnou roli sehrála francouzská psychoanalýza 60. a 70. let 20. století, která se zaměřovala na problematiku „objektu“ a specificky na otázky chorobného nepřijímání vlastního ženského těla. (Mám tu na mysli práce francouzských a německých psychoanalytiček počínaje Melanie Klein po Julii Kristevu či H. Cixous) Společně s diskurzivními výzkumy Michaela Foucaulta tyto práce přispěly ke změně pozorování literárních textů psaných ženami. Z těchto zdrojů čerpaly první dnes už klasické literárně historické analýzy tzv. gynokritiky. Mezi ně patří práce Elaine Showalter s její soustavnou pozorností právě k období fin de siècle, nebo historie anglické ženské literatury od Sandry Guber a Susan Gilbert, jejich práce *Bláznivka v podkroví* (název je zjevnou aluzí na jednu z prvních psychoanalytických ženských studií o literatuře od Lou Andreas Salomé) objevovala pro literární historii právě ženskou kreativitu a stala se vzorem pro zkoumání dalších národních literatur. Vedle toho je tu dobré připomenout také fundamentální analýzu role hysterie pro obraznost konce 19. století G. Didi-Hubermana z 80. let. Tyto zdroje byly známé autorům a autorkám, kteří objevně skrze tělesnost, skrze tematizaci nemoci, psychických poruch a sexuality, zkoumali českou literární dekadenci: mám tu na mysli práce Roberta Pynsenta, Luboše Merhauta a Josefa Vojvodíka. V neposlední řadě z podobných východisek vyšla též Hana Bednaříková ve své portrétní české literární dekadence z roku 2000. Historicky se sexualitou, duševním zdravím a nemocemi duše zabývala s využitím „foucaultovské“ metodologie historička Daniela Tinková. Disertační práce Daniely Králové tedy může navazovat na mnohé, co již bylo řečeno.

Předložená disertační práce je dalším střípkem do mozaiky studií o české dekadenci a z ní vycházejících či se s ní střetávajících literárních postupů.

2. Vyjádření k postupu řešení problému, použitým metodám a splnění stanoveného cíle

Daniela Králová si zvolila tři různé perspektivy: diskurzivní analýzu, teorii performativity a intersekcionalní přístup. Jak jsem již napsala výše, nezvolila si jednoduchou cestu. Takto založená práce si vyžaduje opravdu dobré vymezení, jak se bude postupovat a co se v textech bude sledovat. Také předpokládá dobrou obeznámenost předmětem. Proto je poněkud nešťastné, když studentka je povrchně sleduje, jak se formovalo vědění o duševních nemocech a zvláště hysterii, jak se hysterie dostala do oběhu umění. Toto např. bez znalosti teorie J. M. Charcota není tak dobře možné, zvláště pokud navíc sleduje performativitu obrazů nemoci nervů v textech fin de siècle. Popularita tohoto francouzského psychiatra zasáhla i Habsburskou monarchii. Jeho spektakulární předvádění ženské hysterie v Paříži bezprostředně zasáhlo způsoby zobrazování ženského těla. Na disertační práci oceňuji pokus sledovat český diskurz o duševních nemocech a transformaci vědeckého popisu do osvětových praktik. Daniela Králová jej ukazuje pochopitelně výběrově ve zkratce, ale měla by být reprezentativnější – např. bez znalosti prací Ladislava Haškovce, prvního českého docenta neuropatologie, mimochodem žáka J. M. Charcota, jeho *Revue pro neurologii a psychiatrii* se možná neobejdeme.) První část tak působí poněkud náhodně a nejistě. Nejistota v první části věnované medicínskému diskurzu pak nedává dobrý podklad pro analýzy samotných literárních textů. Je také škoda, že jednotlivé portréty autorů a jejich narativních textů autorka představuje bez dobových konkretizací a bez fundamentálních dnešních výkladů, které se přímo dotýkají zvolených témat. Mám na mysli takové studie, jako je studie Roberta Pynsenta o Sezimově *Pasifloře*, která je věnována právě sexualitě a nemocem duše v tomto románu. Přestože, že se autorce ne zcela dobře daří vysvětlit a ukázat historické pozadí, jsou její analýzy literárních textů cenné. Autorka má schopnost vidět, postřehuje nově dění v textech, je velická škoda, že tedy nezná kontext a nemá širší povědomí o literatuře předmětu.

Z hlediska metodologického je nejvíce problematická ona intersekcionalní optika, která text disertace velmi zamlžuje. Myslím, že by bylo dobré se omezit jen na jeden možný metodologický klíč.

3. Stanovisko k výsledkům disertační práce a k původnímu přínosu

Práce je pokusem dobýt složité území. Je to četný boj, ale není tak zcela úspěšný. Oceňuji výběr autorů, schopnost číst jejich knihy a provázat je.

Dobré momenty práce podvazují nešťastné formulace, které svědčí o tom, že se studentce nepodařilo integrovat zvolené metodologie. Disertace působí pak zmateně a úplně nejasně. Jde o stále o školní text, ale pokud nerozumí textu ni odborný oponent, který je schopen si něco domyslet, pak je třeba na tento rys upozornit. Cituji: „Performativní potenciál zde není tak zřetelný jako u ostatních textů po změně epistémé, lze se však domnívat, že na ose konstitutivní a performativní výpověď odpovídá spíše druhému pólu.“ Jde o typ nešťastných formulací, které by bylo možno nahradit přesnějšími. Přesnost se neskrývá v užívání cizích slov. Kvůli těmto zauzleninám je text nepřehledný, nedokáže překročit stíny užívaných

teoretických přístupů. Teorie je nástroj, který má napomoci porozumět textům, jejich kontextům a tématu, nikoliv naopak.

Vážím si zvoleného tématu práce, myslím, že je důležitý a je možný. Jen mne bohužel nepřesvědčil způsob, jakým je traktováno.

4. Další vyjádření

Práce je formálně v pořádku. Lze mít pochybnosti formulační, tyto přičítám hlavně určité myšlenkové nejasnostem.

Práci doporučuji s velkými výhradami k obhajobě. Disertační práce je mi svým tématem sympatická. Myslím však, že by měl být přepracována.

Libuše Heczková

18. 1. 2022